

Școala Doctorală de Studii Filologice
Facultatea de Litere
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător științific,
Prof. univ. dr. Rodica Dimitriu

Doctorand,
Norica-Luminița Butnaru

IAȘI 2017

Școala Doctorală de Studii Filologice
Facultatea de Litere
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

**On the Fringe of Translation Postulates: Exploring
the Possibility of Translating
from and into Constructed languages**

**(„La marginea postulatelor traducerii: explorarea
posibilității traducerii
din și în limbi construite)**

Conducător științific,
Prof. univ. dr. Rodica Dimitriu

Doctorand,
Norica-Luminița Butnaru

IAȘI 2017

Cuprins

Lista figurilor

0. INTRODUCERE

- 0.1. Justificarea temei de cercetare
- 0.2. Obiective
- 0.3. Metodologia cercetării
- 0.4. Structura tezei

CAPITOLUL 1: POSTULATE TEORETICE ASUPRA LIMBILOR CONSTRUITE

- 1.1. Raționamente asupra creării de limbi construite
- 1.2. Limbile construite – definiții, clasificări, deosebiri și dezambiguizări
 - 1.2.1. *Limbi artificiale, planificate sau construite?*
 - 1.2.2. *Clasificare – nelămuriri și clarificări*
 - 1.2.2.1. *Clasificare după misiunea funcțională*
 - 1.2.2.2. *Clasificare după influențele sincronice*
 - 1.2.2.3. *Clasificare după structura lexicului*
 - 1.2.2.4. *Clasificare după stagiul dezvoltării*
 - 1.3. Scurt istoric al limbilor construite
 - 1.4. Potențialele și limitele creării unei limbi ‚ideale’
 - 1.5. Legătura dintre limbile construite și cultură
 - 1.6. Dimensiunile comunicative ale limbilor construite: funcțiile limbii și tipurile de text corespunzătoare
 - 1.6.1. *Valoarea comunicativă a limbilor construite*
 - 1.6.2. *Funcțiile limbilor construite și tipurile de text care le corespund*
 - 1.6.2.1. *Funcția reprezentativă, accentuată în textele orientate spre conținut*
 - 1.6.2.2. *Funcția expresivă, accentuată în textele orientate spre formă*
 - 1.6.2.3. *Funcția persuasivă, accentuată în textele orientate spre puterea de convingere*

CAPITOLUL 2: PARTICULARITĂȚILE TRADUCERII DIN ȘI ÎN LIMBI CONSTRUITE

2.1. Pseudo-traducerea versus traducerea limbilor construite – un studiu comparativ

2.1.1. Studiu de caz 1: „The Book of Mormon”, de Joseph Smith Jr.

2.1.2. Studiu de caz 2: „The Little Mermaid”, de H. C. Andersen (traducere în Esperanto)

2.2. Traducerea limbilor construite versus traducerea limbilor imaginare, „lipsite de sens” – un studiu comparativ

2.3. Strategii folosite în traducerea limbilor construite

2.3.1. Studiu de caz asupra poemului „Somernokto”, de Kálmán Kalocsay, tradus din esperanto în engleză de către A.Z. Foreman

CAPITOLUL 3: LIMBILE INTERNAȚIONALE AUXILIARE ȘI TRADUCERILE ACESTORA: ESPERANTO

3.1. Ludwig Lazarus Zamenhof – o scurtă biografie

3.1.1. Copilărie și adolescență

3.1.2. Influențe personale și politice

3.1.3. Implicații ideologice

3.2. Principii de operare și dezvoltare a limbii esperanto

3.3. Caracteristici lingvistice și mecanisme de funcționare

3.4. Traduceri din și în esperanto

3.5. Studiu de caz: Jane Eyre, de Charlotte Brontë, tradus în esperanto de către H. J. Bulthuis

3.5.1. Etapa 1: Traducere documentară interlineală

3.5.2. Etapa 2: Analiză traductologică, realizată din perspectiva comunicării

CAPITOLUL 4: LIMBILE FICȚIONALE ARTISTICE ȘI TRADUCERILE ACESTORA: LIMBILE ELFICE DIN PĂMÂNTUL-DE-MIJLOC

4.1. J.R.R. Tolkien – o scurtă biografie

4.1.1. Copilărie și adolescență

4.1.2. Influențe personale

4.1.3. Influențe literare și religioase

4.1.4. Influențe istorice și mitologice

4.1.5. Influențele războiului

4.2. Legendariul lui Tolkien – o încadrare istorico-geografică ficțională

4.2.1. Înfăptuirea lui Eä și Arda – relatări din “Silmarillion” (1977)

4.2.2. Locuri și rase importante din Pământul-de-mijloc

4.3. Alfabete elfice

4.3.1. Tengwar

4.3.2. Sarati

4.3.3. Cirth

4.4. Limbi elfice

4.4.1. Limba Quenya

4.4.1.1. Influențe și noțiuni lingvistice distinctive

4.4.1.2. Studiu de caz: “Namárië” – poem auto-tradus

de către J.R.R. Tolkien

4.4.1.2.1. Etapa 1: Traducere documentară interlineală

4.4.1.2.2. Etapa 2: Analiză traductologică, realizată din

perspectiva comunicării

4.4.2. Limba Sindarin

4.4.2.1. Principii de operare și mecanisme de funcționare

4.4.2.2. Studiu de caz: „A Elbereth Gilthoniel”, de J.R.R.

Tolkien

4.4.2.2.1. Etapa 1: Traducere documentară interlineală

4.4.2.2.2. Etapa 2: Analiză traductologică, realizată din

perspectiva comunicării

CONCLUZII

ANEXE

Anexa 1: Glosar de unități lexicale englez-esperanto: „The Little Mermaid”, de Hans Christian Andersen

Anexa 2: Glosar de unități lexicale esperanto-englez: „Somernokto”, de Kálmán Kalocsay

Anexa 3: Glosar de unități lexicale englez-esperanto: „Jane Eyre”, de Charlotte Brontë

Anexa 4: Glosar de unități lexicale Quenya-englez: „Namárië”, de J.R.R. Tolkien

Anexa 5: Glosar de unități lexicale Sindarin-englez: „A Elbereth Gilthoniel”, de J.R.R. Tolkien

BIBLIOGRAFIE

- 1. Resurse principale**
- 2. Resurse secundare**
- 3. Resurse electronice**

Justificarea temei de cercetare

Delimitarea conceptului de traducere se numără, poate, printre cele mai incitante zone de interes ale teoreticienilor și practicienilor traducerii. Filozofi, esteticieni, lingviști, antropologi și traductologi precum Jacques Derrida, Benedetto Croce, J.C. Catford, Roland Barthes, Friedrich Schleiermacher, Henri Meschonnic, Antoine Berman, Georges Mounin, Paul Ricoeur, Umberto Eco, George Steiner, Eugene Nida sau Peter Newmark (acestea reprezentând doar câteva nume dintr-o enumerare infinit mai amplă) au efectuat de-a lungul multor decenii numeroase cercetări menite să organizeze și să standardizeze conceptele de bază vehiculate în traductologie, lingvistică și studiile socio-culturale.

Pe de o parte, această teză de doctorat a fost elaborată în scopul de a descoperi mecanismele cognitive angrenate în metodologia inventării limbilor construite. Pe de altă parte, interesul științific manifestat față de această zonă de cercetare, foarte puțin explorată până în prezent, a izvorât din dorința de a demonstra că dimensiunea comunicativă reprezintă un aspect intrinsec, definitiv al traducerii, indiferent de limbile implicate în acest proces, chiar și atunci când locul uneia dintre cele două limbi ‚naturale’, este luat de o limbă creată de către o singură persoană, construită, ale cărei principii de formare și sisteme de funcționare sunt total diferite față de cele ale limbilor naturale. În cercetarea noastră pornim de la premisa că la baza creării fiecărui cod lingvistic se află o ideologie în jurul căreia gravitează conceptul de comunicare. În pofida faptului că investigațiile anterioare asupra acestui subiect sunt întrucâtva

restrânse, operațiunile de ordin logic aflate în spatele inventării unei limbi construite sunt, indubitabil, fascinante.

Pe parcursul investigațiilor mele anterioare, am descoperit că numărul filologilor, lingviștilor, romancierilor, scenariștilor și muzicienilor care au manifestat interes față de inventarea, studierea și dezvoltarea limbilor și universurilor ficționale nu este deloc neglijabil. Enumerăm aici familia de limbi elfice create de către ilustrul filolog, lingvist și romancier al genului literar fantastic, J.R.R. Tolkien, novvorba (novlimba) din romanul *O mie nouă sute optzeci și patru*, de George Orwell, limba klingoniană din universul imaginar *Star Trek*, limba mandaloriană (Mando'a) din filmul epic științifico-fantastic *Star Wars*, reptomita (limba șerpilor) din romanul *Harry Potter și Camera Secretelor*, de J. K. Rowling și lista ar putea continua.

Familia de limbi elfice și limba klingoniană au avut un asemenea impact asupra împătimiștilor acestui gen literar încât, în prezent, există manuale și reviste de specialitate, împreună cu o sumedenie de cursuri și glosare care să faciliteze procesul de învățare a unei astfel de limbi. Mai mult decât atât, L.L. Zamenhof a crezut cu tărie că esperanto, limba artificială pe care a construit-o la sfârșitul secolului al XIX-lea, va deveni limba internațională care urma să rezolve problema comunicării la nivel mondial. Și totuși, deși interesul pentru aceste limbi a fost atât de mare încât a inspirat crearea unor noi curente literare complementare (spre exemplu, curente Neo-Quenya și Neo-Sindarin, inventate de experții în lingvistica tolkieniană pentru a contribui la expansiunea lexicală și standardizarea regulilor gramaticale ale celor două limbi elfice deja existente) și în ciuda faptului că se tipăresc diverse reviste de lingvistică,

manuale și cataloage care ne prezintă în mod constant traduceri din și în aceste limbi, nu există nicăieri analize prin care să se monitorizeze atât dificultățile întâlnite în procesul de traducere, cât și strategiile la care recurg traducătorii în scopul depășirii acestor obstacole. Din toate aceste motive, am considerat că stabilirea unor paradigme teoretice prin care să se poată corela studierea limbilor construite cu domeniul traductologiei reprezintă un progres substanțial pentru o mai bună descifrare a mecanismelor acestor limbi și în vederea formulării unor principii mai generale ce guvernează traducerea ca act de comunicare.

Totodată, aș dori să menționez că această lucrare nu a fost scrisă în mod prescriptiv și nici nu sunt de părere că ar trebui interpretată astfel. În realitate, nu militez pentru practicarea traducerii oricărui tip de text din și în limbi construite. În schimb, scopul acestei lucrări a fost acela de a analiza modul în care traducerea devine o posibilitate în cazul anumitor limbi construite, care au fost dezvoltate de inventatorii lor suficient de mult încât să devină operaționale. În plus, această lucrare ar putea fi considerată un argument în apărarea funcționalității acestor limbi, deoarece testul cel mai dificil la care poate fi supusă o limbă construită este acela de a demonstra că poate fi supusă traducerii sau retroversunii.

Obiective

Pornind de la bagajul informațional acumulat de-a lungul anilor de studiu în domeniul traductologiei și printr-o studiere minuțioasă a ideologiilor aflate în spatele creării limbilor esperanto, Quenya și Sindarin, un prim obiectiv

în demersul meu preponderent analitic a fost stabilirea conexiunilor de ordin teoretic dintre traducere și studiul limbilor construite. Pe parcursul etapei de colectare a datelor, am încercat să găsec informații relevante despre studiul limbilor construite, pe care plănuiam ulterior să le corelez cu anumite teorii din domeniul traductologic. Am descoperit, pe această cale, că astfel de paradigme și orientări care să poată ajuta traducătorii interesați de studierea și traducerea limbilor ficționale nu fuseseră încă formulate. În consecință, această lucrare are, printre altele, și scopul de a contribui la extinderea granițelor interdisciplinare dintre traductologie și alte discipline. Lipsa de interes față de traducerea limbilor construite poate fi explicată parțial și de faptul că majoritatea lingviștilor ‚tradiționali’ par a fi sceptici atunci când vine vorba de analizarea limbilor construite. Cu toate acestea, teoreticienii precum Paul Grice, John Searle și J. L. Austin stipulează că ceea ce distinge o limbă față de o simplă succesiune de simboluri și sunete arbitrare este funcționalitatea ei ca instrument de comunicare și faptul că posedă structuri gramaticale, fonetice și lexicale. Așadar, urmând acest principiu de bază, analizarea traducerii limbilor construite din perspectiva comunicării a devenit o misiune întru totul realizabilă.

Una dintre preocupările majore ale lucrării mele a fost demonstrarea că transunerile din și în aceste limbi pot fi considerate acte de traducere în adevăratul sens al cuvântului. Așadar am căutat să șterg orice urmă de îndoială în acest sens prin delimitarea și detronarea conceptului de pseudo-traducere în contextul limbilor construite, folosindu-mă în acest sens de o serie de argumente enunțate de către Gideon Toury, unul dintre reprezentanții de seamă

ai orientărilor culturale din traductologie. În plus, am încercat să demonstrez că limbile construite și limbile imaginare „lipsite de sens”, cu o funcție strict ludică, nu desemnează unul și același concept. În consecință, am realizat un studiu comparativ în care am încercat să arăt diferențele dintre traducerile limbilor construite și cele efectuate din și în limbi imaginare.

În plus, am dorit să operez o serie de disocieri terminologice între noțiuni precum *limbi naturale* versus *limbi construite*, *limbi auxiliare internaționale* versus *limbi artistice ficționale* etc., ceea ce a dus la o mai bună sistematizare a acestor categorii de limbi. Nu în ultimul rând, analizele traductologice pe care le-am realizat din perspectiva comunicării au necesitat o trecere în revistă a particularităților și mecanismelor de funcționare ale acestor limbi, ceea ce a reprezentat, pentru mine, un bun prilej pentru a adăuga și o (absolut necesară) componentă lingvistică tuturor acestor investigații.

Metodologia cercetării

În ceea ce privește metodologia abordată, am recurs atât la metode **cantitative**, dat fiind faptul că am supus analizei un corpus variat de texte, cât și **calitative**, de natură **documentară**, materializate prin analizarea principiilor de formare și a mecanismelor de funcționare a limbilor artificiale care au constituit obiectul cercetării mele.

Dintre **metodele de tratare și analiză a datelor**, am făcut uz de **analiza comparativă** (între textele sursă și cele țintă), de **metoda de explorare a limbajului** (atât în ceea ce privește limba artificială, cât și alfabetul acesteia) și **analiza conținutului comunicării**.

În cea de-a doua parte din capitolul introductiv, în care am încercat să demonstrez că traducerea din și în limbi construite ar trebui interpretată ca o situație reală de comunicare, și nu doar un simplu exemplu de trascodaj, m-am axat, în mare parte, pe **modelul pragmatic interdisciplinar**, dat fiind faptul că am încercat să plasez într-o relație de interconectivitate lingvistica, traductologia și studiul limbilor construite.

De asemenea, am apelat la **metoda deductivă**, implementată în cel de-al doilea capitol în cadrul discursului argumentativ, în încercarea de a elimina conceptul de pseudotraducere din discuțiile și analizele legate de limbile construite. Aceeași metodă a fost folosită și în cadrul prezentării principalelor diferențe dintre traducerea limbilor imaginare și cea a limbilor construite.

Consider că am fructificat și **metoda inductivă**, caracterul aplicativ al cercetării mele prinzând formă printr-o varietate de investigații lingvistice și traductologice, dintre care menționez identificarea și consemnarea particularităților de formare și funcționare ale celor trei limbi construite supuse investigației, împreună cu examinarea amănunțită a alfabetelor care le corespund. Apoi, pe baza unui corpus de texte traduse atât din cât și în aceste limbi ficționale, am oferit pentru fiecare text în parte propria mea traducere documentară, interlinială, care a servit drept un instrument indispensabil în analizarea structurii interne a limbii construite. Traducerile interliniale pe care le-am realizat au fost precedate de întocmirea unor glosare de unități lexicale pentru fiecare text în parte. Analizele s-au desfășurat prin compararea traducerilor interliniale cu variantele oferite fie de autorii înșiși ai textelor respective, fie traducători- specialiști care stăpânesc pe deplin limba

construită. Nu în ultimul rând, **metoda observației** a reprezentat un real avantaj în sesizarea modalității în care traducătorii au reușit să depășească dificultățile întâmpinate în procesul de traducere.

Structura tezei

Teza este alcătuită din patru capitole. **Primul capitol**, *Postulate teoretice asupra limbilor construite*, reprezintă un studiu preponderent exploratoriu, în care am încercat să stabilesc o serie de paradigme interdisciplinare, menite să îi determine atât pe traductologi cât și pe lingviști să își reconsidere opinia față de validitatea și viabilitatea studierii limbilor construite. Au fost prezentate principalele motive care par să alimenteze dorința inventatorilor de a crea limbi noi, printre care enumerăm: reconstruirea versiunii originale a *lingua universalis* (conform accepțiunilor antropologice și teologice), oferirea unui plus de credibilitate civilizațiilor fictive prezentate în diverse opere literare, sau ușurarea procesului comunicativ dintre popoare ale căror diferențe politice, sociale, economice și culturale necesită crearea unui idiom neutru. În plus, am introdus unele clarificări foarte necesare în ceea ce privește delimitarea corectă a conceptului de *limbi construite*, plasate într-o relație de opoziție față de *limbile naturale*, oferind în același timp o clasificare exhaustivă, care să poată cuprinde cu succes numeroasele tipuri de limbi construite menționate în literatura de specialitate.

Capitolul introductiv include și o scurtă prezentare cronologică a momentelor definitorii din istoria creării limbilor construite, la care am adăugat o trecere în revistă a potențialelor, respectiv a limitelor creării unei limbi

„ideale”, menite să funcționeze la nivel internațional drept *lingua franca*. Pe lângă toate acestea, capitolul introductiv explorează o chestiune aparent paradoxală: deși create într-un mediu „izolat și steril”, limbile construite contribuie de fapt la o mai bună înțelegere a strânsei legături dintre limbă și cultură. Conform rezultatelor cercetării noastre, inventatorii întâmpină frecvent dificultăți în ceea ce privește stabilirea principiilor de formare și a mecanismelor de funcționare ale sistemelor lingvistice construite, dacă această etapă nu a fost precedată de inventarea unui context socio-cultural ficțional bine definit.

Dat fiind că unul dintre obiectivele principale ale acestei teze a fost acela de a demonstra că (unele) limbi construite pot fi clasificate drept limbi funcționale și că, la rândul lor, traducerile efectuate din și în aceste limbi pot fi interpretate ca situații de comunicare autentice, valoarea comunicativă a limbilor construite a reprezentat un real interes în cercetarea de față. Astfel, am descoperit că, în timp ce limbile auxiliare internaționale sunt de obicei create astfel încât să faciliteze transmiterea de informații (fapt care duce la simplificarea procesului de comunicare), majoritatea limbilor ficționale artistice sunt folosite drept instrumente de împiedicare a comunicării și de codificare a sensurilor, fapt care le oferă vorbitorilor ficționali un plus de „realism exotic”.

Nu în ultimul rând, am încercat să adaptez clasificarea elaborată de către Katharina Reiss (2000) a funcțiilor limbajului și a tipurilor de text corespunzătoare, încercând să demonstrez că această clasificare ar putea fi aplicată și în analiza limbilor construite deoarece, și aici, funcția textului sursă

ar trebui să fie similară cu cea a textului țintă. Au fost oferite exemple de texte scrise în limbi construite pentru fiecare funcție prezentată.

Scopul celui de-al **doilea capitol**, *Particularitățile traducerii din și în limbi construite*, este acela de a clarifica o serie de detalii legate de traducerile efectuate din și în limbi construite. Dat fiind faptul că, până în prezent, această activitate a fost fie considerată imposibilă, fie interpretată în mod eronat, am încercat să aduc dovezi care să vină în sprijinul afirmației că, de cele mai multe ori, traducerile limbilor construite urmează aceleași principii ca și cele efectuate din și în limbi naturale. Dat fiind că procedeele de traducere a limbilor construite sunt în mare parte încă necunoscute, există opinii conform cărora aceste operațiuni nu pot fi considerate traduceri propriu-zise, ci mai degrabă pseudo-traduceri. Cu toate acestea, principalele caracteristici ale pseudo-traducerilor ne demonstrează că traducerea limbilor construite nu reprezintă o formă falsă de traducere. Știm, spre exemplu, că nu se pot stabili corelări între textele percepute greșit în cultura țintă drept traduceri (așa cum este cazul pseudo-traducerilor) și textele originale care se presupune că ar fi fost traduse. Or, acest lucru nu este valabil în cazul textelor traduse din limbi construite. În plus, traducătorii care operează în aceste limbi nu se confruntă cu teama vreunui tip de cenzură ce ar putea fi exercitată împotriva lor. Pentru a putea dovedi validitatea acestor contra-argumente, am efectuat un scurt studiu asupra diferențelor dintre *The Book of Mormon*, de Joseph Smith Jr. și traducerea în limba esperanto, de către însuși L.L. Zamenhof, a bine-cunoscutei povești *The Little Mermaid*.

În ciuda unor opinii care susțin această idee, limbile construite și limbile imaginare „lipsite de sens” nu fac referire la același concept. Drept urmare, am considerat că este necesar să efectuez un studiu comparativ asupra diferențelor majore dintre traducerile limbilor construite și cele efectuate din și în limbi imaginare. Folosindu-mă de clasificarea limbilor imaginare „lipsite de sens” prezentată de către Étienne Souriau în *Sur l'Esthétique des Mots et des Langages Forgés* (consultată în Robu, 2008), am argumentat că, spre deosebire de limbile construite, aceste construcții lingvistice se datorează, în cea mai mare măsură, unor curiozități estetice sau ludice. În acest sens, am trasat o paralelă între definițiile, ideologiile și taxonomiile acestor două categorii de construcții lingvistice.

În plus, am încercat să demonstrez că există anumite strategii care pot fi utilizate cu succes în traducerea limbilor construite. Strategiile de traducere sunt instrumente conceptuale care, implementate corespunzător, pot simplifica într-o foarte mare măsură activitatea traducătorului. Dintr-o varietate de motive de ordin sintactic, semantic sau pragmatic, este posibil ca traducătorul să nu fie întotdeauna mulțumit de traducerea cuvânt-cu-cuvânt a unui text în limba țintă. În astfel de cazuri, se dorește găsirea unui corespondent mai puțin evident, prin implementarea unor soluții alternative de traducere. Bazându-mă pe clasificarea metodelor de traducere ale lui Jean-Paul Vinay și Jean Darbelnet (1958/1995) și prin adăugarea câtorva strategii de traducere din clasificarea lui Andrew Chesterman (1997), am compilat o listă de strategii care pot fi folosite cu succes în procesul de traducere din și în limbi construite. Toate strategiile au fost ilustrate prin exemple concrete găsite în poemul *Somernokto*, scris în limba

esperanto de către Kálmán Kalocsay și tradus în limba engleză de A.Z. Foreman.

Cel de-al **treilea capitol**, *Limbile internaționale auxiliare și traducerea acestora: esperanto*, analizează crearea, funcționalitatea și traducerea limbii esperanto, cea mai cunoscută și larg răspândită limbă internațională auxiliară. Am început prin prezentarea contextului de segregare etno-lingvistică în care s-a născut L.L. Zamenhof, creatorul acestei limbi, arătând că acest context i-a influențat în mod negativ copilăria și i-a alimentat dorința de a pune capăt diferențelor politice, sociale și economice prin crearea unei limbi internaționale menite să unifice popoarele lumii într-o singură comunitate lingvistică.

Biografia lui Zamenhof include anumite aspecte atât personale, cât și politice din copilăria și adolescența sa care au fost decisive în procesul de creare a limbii esperanto. În plus, am trecut în revistă opiniile ideologice ale lui Zamenhof cu privire la deținerea drepturilor legale ale unei limbi, încercând să explic și modul în care acesta a reușit să creeze cu succes cea mai cunoscută limbă internațională auxiliară.

În plus, am prezentat principalele etape de dezvoltare și principiile de operare ale limbii esperanto, cum ar fi adoptarea structurilor gramaticale împrumutate din limba engleză (care erau mult mai ușor de înțeles decât cele grecești și latine), utilizarea unui sistem de afixare (inspirat de procesul de formare al cuvintelor în rusă) sau traducerea prin care Zamenhof a testat toate schimbările majore pe care le-a adus structurii limbii. Am arătat și care sunt mecanismele de funcționare ale limbii, prezentând cele șaisprezece reguli care

(încă) guvernează gramatica fundamentală a limbii esperanto („Fundamenta Gramatiko”).

Cel de-al treilea capitol se încheie cu un studiu de caz efectuat asupra traducerii în limba esperanto a celebrului roman *Jane Eyre*, de Charlotte Brontë, traducere care îi aparține lui Hindrik Jan Bulthuis. Prima etapă în realizarea acestui studiu a fost elaborarea unei traduceri documentare, interliniale (conform tipologiei lui Christiane Nord, așa cum este descrisă în *Translating as a Purposeful Activity* - 1997). Această traducere a fost posibilă datorită unui glosar englez-esperanto, care poate fi consultat în cea de-a treia anexă a acestei teze. Etapa următoare a constat în compararea traducerii mele interlineale cu versiunea lui Bulthuis, pentru care am oferit și o retroversiune, pentru a facilita înțelegerea tuturor segmentelor. Ultimul pas a fost acela de a mi prezenta comentariile personale cu privire la modul în care traducătorul a înțeles și a reformulat textul sursă, ținând cont de strategiile de traducere folosite de către Bulthuis.

Cel de-al **patrulea capitol**, *Limbile ficționale artistice și traducerile acestora: Limbile elfice din Pământul-de-mijloc*, debutează cu o scurtă biografie a ilustrului filolog britanic, John Ronald Reuel Tolkien. Printre multe alte realizări, acesta este responsabil și de inventarea unei familii de limbi ficționale artistice, perfect armonioase din punct de vedere estetic și concludente, din punct de vedere structural. Pe lângă anumite aspecte din copilăria și adolescența lui Tolkien care i-au insuflat pasiunea pentru crearea de noi sisteme lingvistice, acest capitol include și o serie de influențe personale și surse de inspirație literare și religioase, împreună cu unele influențe mitologice

și istorice, precum și consecințele participării lui Tolkien la Primul Război Mondial.

În plus, am încercat să delimitez contextul istoric și geografic ficțional în care Tolkien și-a plasat familia de limbi elfice. Cunoscut sub termenul colectiv de „legendariu”, acest concept denumește întregul său univers construit, care se extinde dincolo de geografia Pământului-de-mijloc, cuprinzând toate anelele ficționale și descrierile miturilor și legendelor sale. Următoarea etapă a fost prezentarea propriei versiuni de geneză a lui Tolkien, care se întinde de la stadiul incipient numit „Ainulindalë” („Muzica Ainuirilor”), la evenimentele care au avut loc în timpul celei de-a Patra Ere, după evenimentele din „Stăpânul Inelelor”. Apoi, au fost prezentate principalele locații și rase din Pământul-de-mijloc, care au influențat evenimentele descrise în „Hobbitul”, „Stăpânul Inelelor” și „Silmarillion”.

Pe lângă dezvoltarea familiei de limbi elfice, J.R.R. Tolkien a creat și o serie de alfabetice ficționale, care vin în completarea verosimilității limbilor sale artistice. Majoritatea alfabetelor create de Tolkien pot fi asociate cu rasa Elfilor, dintre care Tengwar, Sarati și Cirth sunt cele mai bine dezvoltate. Din multitudinea de limbi create de Tolkien de-a lungul timpului, precum Khuzdul, Limbajul Negru din Mordor, Taliska, Sōval Phāre sau Adûnaic, am ales să studiez două dintre cele mai complexe limbi elfice, și anume Quenya și Sindarin, axându-mă asupra influențelor și noțiunilor lingvistice, principiilor de operare și a mecanismelor de funcționare ale acestor limbi.

Cel de-al patrulea capitol se încheie cu două studii de caz, dintre care primul a fost efectuat pe auto-traducerea lui J.R.R. Tolkien a poemului

„Namárië”, scris în limba Quenya. Cel de-al doilea a fost realizat pe auto-traducerea imnului intitulat „A Elbereth Gilthoniel”, scris în limba Sindarin. Am început cu traducerile mele documentare interlineale, ale căror elaborare a fost posibilă datorită glosarelor de elemente lexicale ce pot fi consultate în cea de-a patra și cea de-a cincea anexă a acestei teze. Traducerile mele interliniale au fost comparate cu versiunile lui Tolkien, fiind urmate de prezentarea comentariilor mele personale despre modul în care autorul-traducător a reformulat textul sursă, acordând o atenție deosebită strategiilor de traducere folosite.

Concluzii

Elaborarea acestei teze de doctorat a dus la apariția mai multor constatări și recomandări pertinente pentru viitorii teoreticieni și practicieni ai traducerii care ar putea manifesta interes față de traducerea comunicativă și analizarea limbilor construite. Având în vedere faptul că, până în prezent, nici un cercetător din sfera traducerilor nu s-a arătat preocupat de abordarea metodologică riguroasă a analizei traducerilor realizate din și în limbi construite, această lucrare este menită să vină în completarea acestui gol axiomatic interdisciplinar și să funcționeze ca un punct de plecare pentru viitoarele generații de traducători și teoreticieni interesați de traducerea limbilor construite.

Cu toate acestea, viitorii traductologi și/sau traducători ar trebui să fie pe deplin conștienți de faptul că este, mai întâi, necesară o bună familiarizare cu limbile supuse investigației, astfel încât să poată fi înțelese principiile de

formare și mecanismele de funcționare ale acestora. În plus, procesul de elaborare a glosarelor de unități lexicale și morfologice, traducerea interlineală, segmentarea textelor sursă și țintă în unități de traducere și analiza traductologică propriu-zisă, realizată din perspectiva comunicării, este un proces meticulos și de lungă durată.

În ciuda acestor dificultăți, sperăm ca teza de față să reprezinte un argument convingător în favoarea traductibilității limbilor construite și a valențelor comunicative ale acestora, ca și a punților de legătură existente între traductologie și studierea limbilor construite. Astfel, textele scrise în limbi construite pot fi traduse într-o manieră comunicativă, urmând aceleași linii ca și limbile "naturale", cu condiția ca traducătorul care efectuează o astfel de operație să fi efectuat în prealabil cercetări amănunțite în această direcție.

Bibliografie

I. Resurse principale

1. Andersen, Hans Christian (2012) *Fairy Tales*, Chicago: Acheron Press
2. Andersen, Hans Christian (2001) *Fabeloj* (Esperanto translation by L.L. Zamenhof), Tyresö: Inko
3. Brontë, Charlotte (1997) *Jane Eyre* (2nd ed.), Ware: Wordsworth
4. Brontë, Charlotte (2001) *Jane Eyre* (Esperanto translation by H.J. Bulthuis), Tyresö: Inko
5. Tolkien, J.R.R. (1954/1988) *The Lord of the Rings. The Fellowship of the Ring*, Boston: Houghton Mifflin
6. Tolkien, J.R.R. and Swann, Donald (1967) *The Road Goes Ever On*, New York: Ballantine

II. Resurse secundare

7. Adams, Michael (2011) *From Elvish to Klingon: Exploring Invented Languages*, Oxford: Oxford University Press
8. Asher, R.E. (1994) *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, Oxford: Pergamon
9. Baker, Mona and Gabriela Saldanha, (eds.) (2009) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies - Second Edition*, London & New York: Routledge
10. Bergmann, Gustav (1949) *Two Criteria for an Ideal Language* in *Philosophy of Science*, Vol.16, No. 1, Chicago: CUP, pp. 71 – 74. Accessible

online at http://www.jstor.org/stable/185692?seq=1#page_scan_tab_contents .

Last accessed on 10. 24. 2016

11. Blanke, Detlev (1985) *Internationale Plansprachen. Eine Einführung (International Planned Languages. An Introduction)*, Hamburg: Axel Springer
12. Blanke, Detlev (1989) *Planned Languages – A Survey of Some of the Main Problems*. In: Schubert, K. (ed.): *Interlinguistics: Aspects of the Science of Planned Languages*, Berlin and New York: Walter de Gruyter, pp. 63–87
13. Blanke, Detlev (1997) *The Term “Planned Language”*. In: Tonkin, H. (ed.): *Esperanto, Interlinguistics, and Planned Language*, Lanham: University Press of America, pp. 1–20
14. Boulton, Marjorie (1960) *Zamenhof: Creator of Esperanto*, London & New York: Routledge
15. Bradfield, J.C. (1983) *Dictionary of Quenya and Proto-Sindarin, with an Index* (2nd ed.), Canterbury: Dunstons
16. Burns, Marjorie (1991) *Echoes of William Morris's Icelandic Journals in J. R. R. Tolkien. Studies in Medievalism*, London: Reeves and Turner
17. Carpenter, Humphrey (1978) *J.R.R. Tolkien: A Biography*, London: Allen and Unwin
18. Carpenter, Humphrey (1981) *The Letters of J.R.R. Tolkien*, Boston: Houghton Mifflin
19. Carpenter, Humphrey (2006) *The Inklings: C. S. Lewis, J. R. R. Tolkien, Charles Williams and Their Friends*, London: HarperCollins

20. Catford, J.C. (1965) *A Linguistic Theory of Translation*, Oxford: Oxford University Press
21. Chance, Jane (2001) *The Lord of the Rings: The Mythology of Power*, Kentucky: University Press
22. Chance, Jane (2002) *Middle-Earth, the Middle Ages, and the Aryan Nation: Myth and History during World War II. Tolkien the Medievalist*, London and New York: Routledge.
23. Chesterman, Andrew (1997) *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins
24. Chierchia, Gennaro and Sally McConnell-Ginet (2000) *Meaning and Grammar: An Introduction to Semantics*, Cambridge and Massachusetts: MIT Press
25. Chomsky, Noam (1975) *The Logical Structure of Linguistic Theory*, New York and London: Plenum
26. Collinge, N.E. (1990) *An Encyclopedia of Language*, London and New York: Routledge;
27. Crystal, David (2010) *The Cambridge Encyclopedia of Language*, 3rd ed., Cambridge: Cambridge University Press
28. David J. Shepherd (2002) *Rendering Fiction: Translation, Pseudotranslation, and the Book of Mormon*. In Beckwith, Francis (ed.) *The New Mormon Challenge: Responding to the Latest Defenses of a Fast-Growing Movement*, Grand Rapids: Zondervan, pp.367-395

29. Day, David (1992) *Tolkien: The Illustrated Encyclopedia*, London: Mitchell Beazley
30. Dickerson, Matthew and Evans, Jonathan Duane (2006) *Ents, Elves, and Eriador: The Environmental Vision of J. R. R. Tolkien*, Kentucky: KUP
31. Dimitriu, Rodica (2002) *Theories and Practice of Translation*, Iași: Institutul European
32. Doughan, David (2001) *J. R. R. Tolkien: The Man who Created the Lord of the Rings*, New York: Scholastic
33. Drout, Michael (ed.) (2007) *J.R.R. Tolkien Encyclopedia. Scholarship and Critical Assessment*, London & New York: Routledge
34. Drucker, Johanna (1995) *The Alphabetic Labyrinth. The Letters in History and Imagination*, London: Themes and Hudson
35. Duarte, João and Rosa, Alexandra and Seruya, Teresa (2006) *Translation Studies at the Interface of Disciplines*, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins
36. Duličenko, Aleksandr (1989) *Ethnic Languages and Planned Language*. In: Schubert, K. (ed.): *Interlinguistics: Aspects of the Science of Planned Languages*, Berlin and New York: Walter de Gruyter, pp. 47–61
37. Eco, Umberto (1997) *The Search for the Perfect Language*, London: Fontana Press
38. Giddings, Robert and Elizabeth Holland (1981) *J.R.R. Tolkien. The Shores of Middle-earth*, London: Junction

39. Hammond, Wayne and Christina Scull (2005) *The Lord of the Rings: A Reader's Companion*, Boston: Houghton Mifflin
40. Hatim, Basil and Jeremy Munday (2004) *Translation: An Advanced Resource Book*. London & New York: Routledge
41. Hatim, Basil and Mason, Ian (1997) *The Translator as Communicator*, London/ New York: Routledge
42. Isaacs, Neil D. and Rose A. Zimbaro (1968) *Tolkien and the Critics. Essays on J.R.R. Tolkien's „The Lord of the Rings”*, Indiana: Notre Dame University Press
43. Jackson, Peter and Isabelle Moulinier (2007) *Natural Language Processing for Online Applications*, 2nd ed., Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins
44. Jacob, François (1982) *The Possible and the Actual*, Seattle and London: Washington University Press
45. Jakobson, Roman (1971) *Selected Writings: Word and Language. On Linguistic Aspects of Translation*, Berlin: Walter de Gruyter
46. James, Edward (1994) *Science Fiction in the 20th Century*, Oxford: Oxford University Press
47. Jespersen, Otto (2007) *An International Language*, London and New York: Routledge
48. Kalocsay, Kálmán and Waringhien, Gaston (1980) *Plena Analiza Gramatiko de Esperanto (Complete Analysis of Esperanto Grammar)*, Rotterdam: Universala Esperanto-Asocio

49. Katan, David (1999) *Translating Cultures. An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators*, Manchester: St. Jerome
50. Kloczko, Edward (2008) *L'Encyclopédie des Elfes*, Paris: Le Pré aux Clercs
51. Korzhenkov, Aleksandr (2009) *Zamenhof: The Life, Works and Ideas of the Author of Esperanto*, Kaliningrad-Kaunas: Sezonoj
52. Lefevere, André (1992) *Translation/History/Culture: a sourcebook*, London/ New York: Routledge
53. Lenneberg, Eric H. (1967) *Biological Foundations of Language*, Hoboken: Wiley
54. Leuven-Zwart, K.M. (1989/1990) *Translation and Original: Similarities and Dissimilarities*, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins
55. Libert, Alan (2000) *A priori artificial languages (Languages of the world)*, München: Lincom Europa
56. Lobdell, Jared (2004) *The World of the Rings: Language, Religion, and Adventure in Tolkien*, Chicago: Open Court
57. Lyons, John (1991) *Natural Language and Universal Grammar*, New York: Cambridge University Press, pp. 68–70
58. Lyons, John (1995) *Linguistic Semantics: an Introduction*, Cambridge: Cambridge University Press
59. Malmkjaer, Kirsten (2004) *The Linguistics Eyclopedia*, London and New York: Rotledge
60. Malmkjaer, Kirsten (2010) *The Routledge Linguistics Encyclopedia*, 3rd ed., London and New York: Routledge

61. Malone, J.L. (1988) *The Science of Linguistics in the Art of Translation*, Albany: State University of New York Press
62. Moseley, Charles (1997) *J.R.R. Tolkien*, Plymouth: Northcote
63. Mullarney, Máire (1989) *Esperanto for Hope: A New Way of Learning the Language of Peace*, Dublin: Poolbeg
64. Munday, Jeremy (ed.), (2008) *The Routledge Companion to Translation Studies*, London & New York: Routledge
65. Newmark, Peter (1981) *Approaches to Translation*, London: Pergamon
66. Nida, Eugene A. (1964) *Toward a Science of Translating*, Leiden: E. J. Brill
67. Nida, Eugene A. and Taber, Charles (1969) *The Theory and Practice of Translation*, Leiden: E. J. Brill
68. Nord, Christiane (1991) *Text-Analysis in Translation*, Amsterdam: Rodopi
69. Nord, Christiane (1997) *Translating as a Purposeful Activity*, Manchester: St. Jerome
70. Ogden, C.K. (1930) *Basic English: A General Introduction with Rules and Grammar*, London : Kegan Paul, Trench, Trübner & Co
71. Okrand, Marc (1992) *The Klingon Dictionary*, 2nd edition, New York: Pocket Books, Simon & Schuster Inc.
72. Okrent, Arika (2010) *In the Land of Invented Languages: Adventures in Linguistic Creativity, Madness and Genius*, New York: Spiegel & Grau
73. Privat, Edmond (1977) *Vivo de Zamenhof*, Perth: Esperanto Publishing Co.

74. Pym, Anthony, Miriam Shlesinger, and Daniel Simeoni (2008) *Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in Homage to Gideon Toury*, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins
75. Reiss, Katharina (2000) *Translation Criticism – The Potentials and Limitations – Categories and Criteria for Translation Quality Assessment*, Manchester: St. Jerome Publishing
76. Rettberg, Eric John (2012) *Ridiculous Modernism Nonsense and the New in Literature Since 1900*, Charlottesville: University of Virginia Press
77. Robu, Flaminia (2008) *Lewis Carroll – Jabberwocky. Un Celebru Poem în 70 de Limbi care nu Există*, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință
78. Rogers, Stephen D. (2011) *A Dictionary of Made-up Languages. From Adûnaic to Elvish, Zaum to Klingon – The Anwa (Real) Origins of Invented Lexicons*, Avon: Aadam's Media
79. Rosenfelder, Mark (2010) *The Language Construction Kit*, Chicago: Yonagu Books
80. Sack, F.L (1951) *The Problem of an International Language*. Edinburgh: World Organization of the Teaching Profession
81. Saeed, John (2009) *Semantics*, 3rd ed., West Sussex: Blackwell
82. Salo, David (2004) *A Gateway to Sindarin: A Grammar of an Elvish Language from JRR Tolkien's Lord of the Rings*, Utah: University Press
83. Sandison, Alan and Robert Dingley (2000) *Histories of the Future. Studies in Fact, Fantasy and Science Fiction*, London: Palgrave

84. Schreyer, Christine (2013) *The Culture of Conlanging: What can We Learn about Culture from Created Languages?*, *Fiat Lingua*, no. FL-000017-00. Accessible at: <http://fiatlingua.org/wp-content/uploads/2013/07/fl-000017-00.pdf>
85. Schubert, Klaus (1989) *Interlinguistics – its Aims, its Achievements, and its Place in Language Science*. In: Schubert, K. (ed.): *Interlinguistics: Aspects of the Science of Planned Languages*, Berlin and New York: Walter de Gruyter, pp. 7 – 44
86. Smith, Ross and Honegger, Thomas (2007) *Inside Language: Linguistic and Aesthetic Theory in Tolkien*, Zollikofen: Walking Tree Publishers
87. Steiner, George (1977) *After Babel. Aspects of Language and Translation*, Oxford: Oxford University Press
88. Tikka, Petri (2007) *The Finnicization of Quenya. Arda Philology: Proceedings of the First International Conference on J. R. R. Tolkien's Invented Languages*, Stockholm: Eriksson & Lindgren
89. Tolkien, J.R.R. (1954/1988) *The Lord of the Rings. The Return of the King*, Boston: Houghton Mifflin
90. Tolkien, J.R.R. (1955/1988) *The Lord of the Rings. The Two Towers*, Boston: Houghton Mifflin
91. Tolkien, J.R.R. (1976) *The Silmarillion*, Ed. Christopher Tolkien, London: Allen and Unwin
92. Tolkien, J.R.R. (1979) *Unfinished Tales of Númenor and Middle-earth* (ed. Christopher Tolkien), London: Allen and Unwin

93. Tolkien, J.R.R. (1983) *The Monsters and the Critics and Other Essays* (ed. Christopher Tolkien), London: Allen and Unwin
94. Tolkien, J.R.R. (1986) *The History of Middle-earth*, vol. 1 – 12, Ed. Christopher Tolkien, Boston: Houghton Mifflin
95. Tolkien, J.R.R. (1988) *Tree and Leaf*, Ed. Christopher Tolkien, London: HarperCollins
96. Tonkin, Humphrey (2010) *The Semantics of Invention: Translation into Esperanto*. In: Tonkin, Humphrey and Esposito Frank, Maria (ed.): *The Translator as a Mediator of Cultures*, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, pp. 169 - 190
97. Tonkin, Humphrey and Mark Fettes (1996) *Esperanto Studies . An Overview*. Rotterdam: Universal Esperanto Association
98. Toury, Gideon (2005) *Enhancing Cultural Changes by Means of Fictitious Translations*, in Hung, Eva (ed.) *Translation and Cultural Change: Studies in History, Norms and Image Projection*, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, pp. 3 - 17
99. Venuti, Lawrence (ed.) (2004) *The Translation Studies Reader*. London & New York: Routledge
100. Vinay, Jean Paul and Darbelnet, Jean. (1995) *Comparative Stylistics of French and English. A Methodology for Translation*, (translated and edited by J.C. Sager and M.J. Hamel), Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins
101. Wennergren, Bertilo (2005) *Plena Manlibro de Esperanta Gramatiko (Complete Manual of Esperanto Grammar)*, El Cerrito: ELNA

102. Wynn Fonstad, Karen (1991) *The Atlas of Middle-earth (revised edition)*, Boston: Houghton Mifflin
103. Zamenhof, L. L. (1887/2000) *Dr. Esperanto's International Language. Introduction and Complete Grammar* (English translation by R.H. Geoghegan), Halifax: Verkista

III. Resurse electronice (selectie)

- [1] <http://folk.uib.no/hnohf/vice.htm>
- [2] <http://www.joerg-rhiemeier.de/Conlang/classification.html>
- [3] <http://langmaker.livejournal.com/>
- [4] <https://aktuale.sciencia-revuo.info/tag/geologio/>
- [5] <http://www.sat-amikaro.org/article410.html>
- [6] <https://quenya101.com/2011/06/03/guide-to-the-elven-quest/>
- [7] <http://poemsintranslation.blogspot.ro/p/my-poetry-translations.html>
- [8] <https://mythicscribes.com/analysis/tolkien-lord-of-the-rings-free-will/>
- [9] <http://folk.uib.no/hnohf/animalic.htm>
- [10] <http://www.bbc.co.uk/gloucestershire/films/tolkien.shtml>
- [11] http://tolkiengateway.net/wiki/The_Shire
- [12] http://news.nationalgeographic.com/news/2001/12/1219_tolkienroots.html
- [13] <http://mentalfloss.com/article/58411/wwi-centennial-war-end-all-wars>
- [14] <http://www.bbc.co.uk/guides/zgr9kqt>
- [15] <http://tolkiengateway.net/wiki/Elves>
- [16] <http://tolkiengateway.net/wiki/Men>
- [17] <http://tolkiengateway.net/wiki/Dwarves>

- [18] <http://tolkiengateway.net/wiki/Wizards>
- [19] <http://tolkiengateway.net/wiki/Hobbits>
- [20] <http://tolkiengateway.net/wiki/Ents>
- [21] <http://tolkiengateway.net/wiki/Orcs>
- [22] <http://www.omniglot.com/writing/tengwar.htm>
- [23] <http://at.mansbjorkman.net/tengwar.htm>
- [24] <http://www.omniglot.com/conscripts/sarati.htm>
- [25] <http://www.omniglot.com/conscripts/cirth.htm>
- [26] <http://tolkiengateway.net/wiki/Quenya>
- [27] <http://lotr.wikia.com/wiki/Sindarin>
- [28] <http://lotr.wikia.com/wiki/Silmariel>
- [29] http://fan.theonering.net/~rolozo/tengwar/cirth/ex_moria1.htm
- [30] home.agh.edu.pl/~evermind/mathom/quetin_lambe_eldaiva_en.pdf.gz
- [31] <http://000024.org/conlang/gripping.html>
- [32] [http://academia.edu/3340612/Semiotics in foreign language teaching. Book illustrations as intersemiotic translation in English language course books](http://academia.edu/3340612/Semiotics_in_foreign_language_teaching_Book_illustrations_as_intersemiotic_translation_in_English_language_course_books)
- [33] <http://at.mansbjorkman.net/intro.htm>
- [34] <http://blog.longnow.org/02009/06/01/klingson-elvish-and-esperanto-linguist-takes-a-serious-look-at-invented-languages/>
- [35] <http://blogs.transparent.com/esperanto/start-reading-esperanto-literature/>
- [36] <http://djelibeibi.unex.es/tengwar/>
- [37] <http://docplayer.net/24969327-Conlanging-101-what-why.html>
- [38] <http://donh.best.vwh.net/Esperanto/Literaturo/Poezio/infana.html>

- [39] <http://en.bookfi.org/book/1104754>
- [40] http://en.wikibooks.org/wiki/History_of_Elven_writing_systems/Foreword
- [41] [http://esperantic.org/dosieroj/file/LLZ-Bio-En\(2\).pdf](http://esperantic.org/dosieroj/file/LLZ-Bio-En(2).pdf)
- [42] http://fanatiq.ru/myimages/redquest/Eclipse/1/The_Klingon_Dictionary.pdf
- [43] <http://fiatlingua.org/>
- [44] <http://fiatlingua.org/category/analysis/>
- [45] <http://folk.uib.no/hnohf/artlang.htm>